

Noha a két világháború között 1100 magyar gazdatársulás működött, nehéz újjáéleszteni a hagyományokat

Népszerűtlenné az erdélyi szövetkezetek

Miközben a különböző hazai és európai uniós pályázatok kiírásai a gazdák szövetkezési kedvét próbálja serkenteni, a végeredmény kevésbé látványos. Vannak ugyan sikertörténetek is, de a pályázati célból alakult legtöbb mezőgazdasági szövetkezet vegetál.

Miközben a két világháború közötti Erdélyben nagy hagyományai voltak a gazdák összefogásának, ezt az örökséget a rendszerváltás óta nehezen lehetett újjáéleszteni.

Az európai uniós mezőgazdasági és élelmiszeripari pályázatok a 2014–2020-as időszakban prioritáslistára helyezték a szövetkezeti formák támogatását a termeléstől a feldolgozásig, illetve az értékesítésig. Az irányváltás azt szolgálja, hogy a hazai gazdák kedvet kapjanak a szövetkezésre. A bejegyzett szövetkezetek száma alapján Románia a sereghajtók közé tartozik az Európai Unióban, aminek következményei meglátszanak a gyenge hatékonyságú és jövedelmezőségű mezőgazdasági termelésben.

Sok az előnye a társulásnak

„Az összefogást támogató pályázatok azt szolgálják, hogy egyre több gazda vállalja a közös mezőgazdasági termelést és értékesítést, és ez a tendencia már érződik a frissen bejegyzett mezőgazdasági egyesületek és szövetkezetek számán is” – magyarázza Kis Júlia kolozsvári jogász, aki az utóbbi időben több, társuláson alapuló mezőgazdasági vállalkozás bejegyzésénél segédkezett. A szakember mégsem látja túl derűsen a szövetkezetek jövőjét, mert a bejegyzett közös mezőgazdasági vállalkozások közül sok nem működik.

A nem túl tetemes, 500 lejes törzstőke könnyen összeadható a bejegyzéshez szükséges legalább öt személy részéről, az igazi kihívás azonban az új vállalkozás működtetése. Kis Júlia úgy látja, hogy a nehézkes indulás vagy rossz működés egyik alapvető oka a bizalmatlanság, valamint a vezetőség és a tagság közötti hibás vagy hiányzó kommunikáció. Miközben a tagság mindent a vezető(k)tól vár el, nem veszi figyelembe, hogy a szövetkezetben a taggyűlés a perdöntő: ez a fórum dönthet a legtöbb kérdésben. A jogász szerint eleve úgy kell elkészíteni a szövetkezet alapszabályát, hogy az pontosan meghatározza a különböző hatásköröket, a feladatokat, illetve azt, hogy a taggyűlés milyen elvégzendő feladatokat bíz a vezetőségre. A jól működő szövetkezeteknél pontosan rögzítik a feladatköröket, a tagság számára pedig nyomon követhető a szövetkezet minden tevékenysége. Ugyanakkor az is gond lehet, ha a tagság nem mo-

egyesületet eleve könnyebb bejegyezni, és habár ezt a társulási formát nem profitorientált tevékenységre találták ki, bizonyos feltételek között erre is alkalmas. Például úgy, hogy a tagság – az egyesület égisze alatt – céget működtet a termelésre, a feldolgozásra vagy az értékesítésre.

„A szövetkezésnek nagyon sok az előnye. Ha a gazdák eldöntötték, hogy

re alapozó régió. A szövetkezeti összefogást támogató uniós és hazai pályázati kiírások azonban mégsem népszerűek, hiszen a két megyében mindössze egy tucatnyi szövetkezet van bejegyezve, és azok közül sem működik valamennyi. Könczei Csaba, a Kovászna megyei Mezőgazdasági Igazgatóság vezetője a bajokát abban látja, hogy a szövetke-

területet művelnek, a korábbi eredményekhez képest sokkal nagyobb hatékonysággal. „A gazdákat csak a piac kényszerítő ereje tudja rávenni a szövetkezésre. Ha terményeiket többé nem tudják eladni hagyományos módon, akkor rájönnek, hogy a szövetkezés az egyetlen megoldás” – fogalmaz Könczei Csaba, a Kovászna megyei mezőgazdasági igazgató.

Gazdag hagyományok

Ma már kevesen tudják, hogy Erdélyben igen gazdag hagyománya van a szövetkezésnek. A sztálinista rendszer az ötvenes években ezekre alapozva vezette be a kényszerszövetkezetesítést, amelynek azonban semmi köze nem volt az önkéntes

FORRÁS: HARGITA NÉPE

székelykeresztúri tejszövetkezet elődje egy igazi sikertörténet volt. 1938-ban jött létre tejszövetkezeti vajgyárként a helyi, illetve a szövetkezeti központ üzletrészeivel és kiváló szakértőkkel. Héjjasfalván keresztül Konstancára szállították vagonokban a jégtömbökkel hűtött vaját, amit Transilvania márka néven exportáltak brit mandátum alatt levő területekre: Palesztinába, Egyiptomba, de Görögországba és Angliába is. A bukaresti vajpiac felé a két világháború között az erdélyi magyar tejszövetkezetek látták el” – magyarázza a történész. Mint mondja, az erdélyi szövetkezeti mozgalom jeles képviselője, Balázs Ferenc unitárius lelkész sem légiere térben szervezkedett, hiszen műszaki szolgálata idején már 30 éves hagyománya volt az erdélyi szövetkezeteknek.

A haszon a gazdák zsebében marad

Hunyadi abban látja a korabeli szövetkezetek nagy sikerét, hogy mindenhol akadt egy-egy lelkes szervező, akiben megbíztak az emberek. „Kecskeméthy István kolozsvári teológiai professzor nevét említem, aki a kolozsvári hóstáti gazdák számára szervezett hitel-szövetkezetet. Ugyanez elmondható Úrmösi Józsefről is, aki szintén Kolozsváron végzett az unitárius teológián, majd néhány év dunántúli szolgálat után Homoródszentpálon lett lelkész 1902-ben. Most kiadásra kerülő emlékirataiban olvasható, hogyan sikerült néhány év alatt hitelszövetkezetet, Hangya Fogyasztási Szövetkezetet, tej- és biztosítói szövetkezetet szervezni a faluban” – összegzi a korabeli sikertörténeteket a történész.

Napjaink tapasztalatai alapján Hunyadi abban látja a siker titkát, ha egyre több gazda rájön arra, hogy milyen előnyökkel jár az összefogás: a szövetkezeti keretben történő tejfelvásárlás dupla jövedelmet hoz a többi magángazdához viszonyítva, tehát a haszon a gazdák zsebében marad. Minden szövetkezetben a gazdák, illetve eladott áruval a meztérmet, illetve eladott áruval a gazda és a fogyasztó egyaránt jól jár: a gazda több pénzhez, a fogyasztó pedig olcsóbb áruhoz jut. A szakember azt is fontos fejleménynek tartja, hogy az erdélyi magyar gazdasági szakembereket tömörítő Közgazdász Társaság vándorgyűlései immár érdemben foglalkoznak a témával. Ugyanakkor fontos szerepe lehet a szövetkezet megszervezésére igényelhető több tízezer euró támogatásnak is.

„Félévente nyitják meg a szövetkezést támogató 16.4-es pályázati tengelyt, és amikor a keret betelik, a kapu bezárul. Megvizsgálják, kik jogosultak, kik felelnek meg a minimális követelményeknek, és ha marad pénz, a pályázati kaput ismét megnyitják. A 16.4-es pályázati kiírás éppen arról szól, hogy szövetkezeti keretben a legrövidebb értékesítési láncot szervezzék meg a termelők, feldolgozók, csomagolók, illetve a végső fogyasztók részvételével. A szövetkezeti kiírásban pluszpontot jelent, ha a pályázó oktatási intézményt is bejelöl az értékesítési lánc részeként” – összegzi Hunyadi Attila Gábor történész, aki az elmúlt években Erdély-szerte számos előadásban népszerűsítette a szövetkezeti mozgalom fontosságát.

Szakértők egybehangzó véleménye szerint a szövetkezés nagyon sok előnnyel jár

együtt akarnak működni, már csak arról kell határozniuk, hogy mit tesznek a közösbe, illetve mit végeznek el közösen, és ennek függvényében megtalálható az erre legmegfelelőbb jogi keret. Géppark közös használatától az értékesítésig és a feldolgozásig nagyon sok tevékenység jöhet szóba, amit az egyénileg dolgozó gazdák nehezen, vagy jóval nagyobb költségekkel és kevesebb hatékonysággal tudnak elvégezni” – magyarázza a kolozsvári jogász.

zést elméletben mindenki elfogadja, a gyakorlatban viszont nehéz életbe léptetni. Az emberek a régi idők rossz emlékei miatt nem akarnak közösködni, de azokban a faluközösségekben is gond van, ahol vállalnák szövetkezet bejegyzését, itt azonban nem találunk szakembert a vállalkozás irányítására. Az igazgató szerint szinte senki nem akarja vállalni az ilyen társulások menedzselését.

Könczei Csaba úgy látja, az utóbbi időben mégis van elmozdulás a szövetkezés terén. A megyében bejegyzett öt szövetkezetből három jól teljesít, ami követendő példa lehet a most születő új kezdeményezések számára. A kézdívásárhelyi Kézdi Lacto Coop Szövetkezet kényszerből jött létre, miután a sepsiszentgyörgyi Covalact tejfeldolgozó vállalat nem vásárolta fel többé a felső-háromszéki tehéntartó gazdák tejét. A székelykeresztúri Nagyküküllő Mezőgazdasági Szövetkezet mintájára ekkor a kézdívásárhelyi gazdák összefogással jegyeztették be az új szövetkezetet, ami azóta sikertörténeté vált. Szárazajtán sok apró parcella tulajdonosa fogott össze, hogy szövetkezeti keretben jusson hozzá a területalapú támogatásokhoz és az egyéb mezőgazdasági pályázati forrásokhoz. Ma már mintegy 600 hektár

alapon történő összefogáshoz. Dr. Hunyadi Attila Gábor gazdaságtörténész, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem oktatója, az erdélyi szövetkezeti hagyományok szakavatott kutatója szerint az 1902-ben, Tusnádfürdőn megszervezett első Székely Kongresszustól számítva épült ki Erdély-szerte az a sűrű szövetkezeti háló, amelyet a kommunista hatalom a negyvenes évek végén egy tollvonással államosított. A Székelyföldön elindított szövetkezeti háló kiépítése egész Erdélyben elterjedt. „Szakembereik részt vettek Erdély-szerte a hitel-, a fogyasztási-, a tejszövetkezetek, valamint az állat-, a tűzkár- és a terménybiztosítási rendszer kidolgozásában” – fogalmaz a történész, aki 1100 romániai magyar szövetkezeetről tud, amelyeket a negyvenes évek végén olvasztottak be a román Centrocop hitel- és fogyasztási szövetkezeti hálózatba, és ebből a rendszerváltás óta gyakorlatilag semmit nem sikerült visszaszerezni.

„A sors fintora, hogy akik ma az Erdély-szerte ismertté vált székelykeresztúri Nagyküküllő Mezőgazdasági Szövetkezetet elindították, azoknak a szüleitől, nagyszüleitől a román állam tetemes szövetkezeti vagyont vett el 1948-ban... A mai

A szövetkezést elméletben mindenki elfogadja, a gyakorlatban viszont nehéz életbe léptetni. Az emberek a régi idők rossz emlékei miatt nem akarnak közösködni, de azokban a faluközösségekben is gond van, ahol vállalnák szövetkezet bejegyzését, itt azonban nem találunk szakembert a vállalkozás irányítására.

tívt, illetve a gazdasági teljesítmény elmarad az alakuláskor meghatározott céloktól.

Közép-Erdélyben sok a jól működő mezőgazdasági egyesület, amelyek különböző tanfolyamoktól kezdve a mezőgazdasági termelésig széles palettát ölelnek fel. A jogász szerint

A piac kényszerítő ereje

A lakosság számarányához viszonyítva Erdélyben a két székelyföldi megye nyeri el a legtöbb mezőgazdasági pályázatot és földalapú támogatást, tehát Hargita és Kovászna megye jellegzetesen agrártermelés-